

Volg de weg van de levenskunst

Werken in het openbaar bestuur is voor veel overheidsfunctionarissen synoniem met de goede zaak. Het is niet eenduidig hoe de identiteitsbepalende eigenschappen van de overheid inwerken op je subjectieve persoonlijke en menselijke belangen. Wat bezielt je om vanuit jezelf de keuze te maken voor maatschappelijk relevant werk dat groter is dan jezelf. Wat maakt het de moeite waard om je te leren verhouden tot bureaucratie en tot de connotaties van het spel van macht?

De bloemlezing van Dohmen biedt rijkdom voor reflectie op je eigen grondhouding als mens. En geeft voeding om met anderen betekenis te maken. Geen antwoorden, geen oplossingen. Wel een inspirerende en bruikbare denkrichting met basisprincipes.

Het vraagt individuele én collectieve moed en dienstbaarheid om te willen en kunnen werken aan de opdracht van de publieke zaak. Dohmen prikkelt om met opgeheven hoofd en wakkere geest deze uitdaging aan te gaan en er, als het nodig is, dwars door heen te gaan. De filosofische lijn van zelfkennis, zelfsturing, handelingsbekwaamheid en normatieve evaluatie kan voor vele professionals en managers en bestuurders zeer bruikbaar zijn.

In onze tijd krijgt het 'ik' veel aandacht. Vanuit het perspectief van de filosofie, verdedigt Joep Dohmen in zijn boek een authentieke levenshouding. Hij noemt dit levenskunst en definieert dit als een duurzaam proces van zelfzorg. Daarmee neemt hij uitdrukkelijk afstand van de populaire levenskunst. Zo ageert hij tegen de cultus van positief denken en het creëren van maakbaarheid, de marktgestuurde aanprijzing van een aangenaam en succesvol leven. Dohmen acht deze populaire levenskunst niet toereikend als antwoord op de hedendaagse problemen omtrent de kwaliteit van leven. Ze zijn te top down gestuurd en te weinig gesitueerd in de context. Daardoor is slechts sprake van symptoombestrijding en het uit de weg gaan van lijden. Het leven wordt ten onrechte als maakbaar gepresenteerd.

Dohmen voert ons via de klassieke oudheid mee langs ontwikkelingen in de filosofie over levenskunst tot nu, om aan te tonen waarin een echte cultuur van het zelf besloten lag. De rode draad in de beschrijving van de filosofische opvattingen is dat deze steeds de strijd aangingen met het kwaad en de onverschilligheid van hun tijd. Zo komt Dohmen via achtereenvolgens Socrates, Plato, Aristoteles, Epicurus, Stoa en de stromingen van cynisme en scepticisme uit bij de malaise van onze actuele moderniteit. Hij definieert dit als het onbehagen over de moderne mens.

Als gevolg van keuzevrijheden en waardepluralisme kan iedereen belangstelling ontwikkelen voor van alles en nog wat. Het risico dat op de loer ligt en de prijs die daarvoor betaald wordt, is die van wat ik in eigen termen zou willen samenvatten als vervlaking. Onzekerheid, innerlijke verdeeldheid, rusteloosheid en verveling, het leiden van een middelmatig bestaan en daar niet tevreden over zijn. Dohmen stelt dat de moderne persoonlijkheid zich kenmerkt door een gebrek aan samenhang en diepgang. Hij bepleit niet om de verworvenheden van deze tijd, te weten autonomie en vrijheid, op te geven, maar stelt voor om ze niet vanuit de liberale traditie als vanzelfsprekend te nemen. Met de uitleg van werk van Michel Foucault betoogt Dohmen dat de absolute vrijheid een illusie is en dat autonomie relatief en relationeel is omdat altijd sprake is van inmenging van anderen. Hetzij van concrete anderen,

hetzij op institutioneel niveau hetzij op systeemniveau. Hij presenteert vrijheid als een opdracht.

Volgens Dohmen is er maar één weg die je in het leven te gaan hebt, en dat is de weg van de levenskunst. Dat is te leren leven vanuit jezelf. Het past de mens om inzicht te ontwikkelen en verantwoordelijkheid te nemen op dat waar hij over gaat en te laten waar hij niet over gaat. Dat doe je per definitie samen met anderen en met een betekenishorizon. Zonder de dialoog en dit perspectief van 'de goede zaak' waar je je aan kunt en wilt verbinden, ontardt het zogenaamde 'jezelf zijn' in egoïsme en narcisme. Echte levenskunst duurt een leven lang, is intens en daagt mensen uit in de buurt te komen van datgene wat ze echt belangrijk vinden. Als je volgens Dohmen aan het eind van je leven terugkijkt en je kunt zeggen dat je er goed in stond, dan heb je het volgens hem goed gedaan en mag je spreken van een geslaagd leven.

Als lezer word je in 11 hoofdstukken meegenomen in de levenskunst. Elk hoofdstuk staat op zichzelf én in verhouding tot de anderen. De voornaamste thema's in het boek zijn authenticiteit, autonomie, genot, geluk, houding, idealen, oefenen, tijd, verantwoordelijkheid voor jezelf, vriendschap, waarden, zelfkennis en zelfzorg. Het boek leest als een trein. De schrijfstijl is tegelijkertijd gedecideerd en bescheiden. Als mens heb je je te wijden aan het leren leven van een goed leven. Wat levenskunst en het goede leven leiden is, en hoe je dat doet, vertelt de auteur je niet. Het bevat grote lijnen, voert langs relevante filosofische stromingen en geeft veel stof en overdenkingen van algemene aard. En laat daarmee aan de lezer de ruimte om deze voor zichzelf concreet uit te werken. Het boek is in die zin een opdracht aan iedereen zelf om uit te vinden wat de moderne levenskunst voor hem of haar betekent. Dohmen daagt uit, of zo hij zelf wil, is normatief en verdedigend. Het is in zijn termen de opdracht in het leven om je eigen kunstwerk te maken. Je eigen kunstwerk te leven en daarmee te zijn. Hij citeert Camus: 'Het valt niet mee te worden wie je bent'. Toch ademt het boek één grote boodschap uit: ook al valt het niet mee, je hebt het te doen. Doe aan levenskunst. Zorg voor jezelf.

2008 c Marjan Timmer

Deze recensie is als boekentip gepubliceerd in de najaarseditie 2008 van de nieuwsbrief van Publiek Domein

www.publiekdomein.nl